dictatura,

nimic mai firesc

În "epoca de aur" a lui N.Ceaușescu intelectualului i se oferea, ca semn al libertății, al ieșirii din epoca înghețului stalinist, cartea *Sub trei dictaturi* a lui Lucrețiu Pătrășcanu, după ce din 1968 autorul nu mai era "agent al imperialismului", ci martir al comunismului național.

Pătrășcanu nu era însă reformatorul à la Gramsci pe care România a avut neșansa să-l piardă, din moment ce el vedea "dictatura proletariatului" ca alternativă democratică la dictaturile analizate în menționatul volum. Apoi, nostalgicii unei istorii neîmplinite uitau că ar fi fost imposibil ca într-o Românie ce nu ar fi fost sub ocupația Armatei Roșii să fi existat, în deceniile cinci-șase, un regim comunist.

Tot în "epoca de aur" a apărut, prin grija fostului social-democrat Ştefan Voitec, opera lui C.D.Gherea. Aici se putea citi un interviu din 1920 în care Gherea se exprima categoric împotriva bolşevismului şi a celor care urmau să se scindeze de social-democraţie, formând îm 1921 Partidul Comunist. Documentele istoriei Partidului Comunist, publicate tot atunci, impuneau (cele ale constituirii partidului în primul rând) concluzia ilegimităţii acestei formaţiuni. Asemenea apariţii editoriale intenţionau, paradoxal, să câştige încrederea intelectualităţii, sensibilizând rusofobia şi legitimând comunismul naţionalist ("Înainte de a fi comunist, sunt român" declara Pătrăşcanu în 1946. La fel apărea Ceauşescu românilor în 1968, când a condamnat invadarea Cehoslovaciei de către Armata Roşie - dar neangajându-se pe calea reformelor reprimate acolo cu tancurile sovietice).

Astfel, libertatea de a fi "patriot" era redusă la identitatea colectivă a românismului defensiv pe o linie istoric-genealogică în care PCR era prezentat, cu "necesitate",

drept "încununare" a evoluției sociale, iar N.Ceaușescu drept personificarea voinței anonim colective de istorie de sine stătătoare.

Lecțiile de învățământ politico-ideologic insistau pe "dialectica" necesității/legității și libertății, demonstrând "științific" realizarea libertății -în dictatură.

Așa cum Stalin fusese "tătucul", Ceaușescu era "părintele iubit". Tiparul ideologic îl găsim în statul Romei antice - "pater patriae": putea un părinte dori altceva decât binele copiilor săi? Și ce pedeapsă se cuvenea copilului care se revolta împotriva părintelui? Pedeapsa romană putea fi chiar moartea.

Corporatismul familial unește toate dictaturile, reflectându-se narcisic în cultul personalității, paroxism al depersonalizării prin fanatizarea și isterizarea emoțiilor. Dar politica nu este singura responsabilă de un asemenea comportament colectiv. Se vorbește de dictatura -de catifea- a culturii populare/pop-culture (sau a subculturii) de tip american, de "spălarea creierelor" prin diverse forme de divertisment, de o

dependență emoțional irațională a publicului față de "idolii" săi.

Observațiile asupra psihologiei colective și asupra manipulării conștiințelor duc la reprezentarea democrației și dictaturii ca fețe ale aceleiași monede, așa cum indica filosoful columbian Nicolás Gómez Dávila. O asemenea imagine este utilă pentru înțelegerea unor complexe fenomene sociale, dar numai ea singură, chiar dacă esențială, este insuficientă, în simplitarea ei, pentru analize de detaliu. Cu atât mai mult cu cât istoria dictaturii trece prin istoria absolutismelor de tot felul, ireductibile la o caracteristică unică. În capcana unei asemenea reducții s-a aflat societatea germană postbelică, în ea căzând și alții, din afara Germaniei, prin excesive comparații între realități prezente și trecutul fascist "deshistorizat" (Norbert Seitz, în *Die Zeit,* nr.52/18-12-2002).

Împotriva emotivității iraționale s-a mobilizat Luminismul, al cărui raționalism a încercat și compromisul politic a cărui emblemă a fost iozefinismul, raționalism deviind în

extremismul violent al iacobinismului, în a cărui descendență s-a situat leninismul.

Eșecul proiectului modernist (cum apreciază "postmodernii"), proiect în a cărui realizare s-au încăpățânat Habermas et co., a dus la relativizarea tuturor valorilor și la apatia civică, un fond propice tocmai guvernării de tip dictatorial, fenomenul globalizării sporindu-i atractivitatea (variantă târzie a "imperiului restaurat"). Aceasta ar fi susținută de reacția conservatoare de tip fundamentalist religios și a celor favorabili conducerii "cu mână de fier", motivați de nemulțumirea față de manifestările anarhice ale libertății.

Perspectiva organică, monolitică a ideologiei dictaturii se raportează la Absolut și poate fi abordată cu folos pe această direcție.

Este interesant de observat că exemplul României, unde regimul comunist s-a opus cu impetuozitate de cruciadă religiei, confiscând pentru el însuși, sub masca laicității emancipatoare, Absolutul cu care persuada concurentul său ideologic. De la acesta a preluat figuri retorice, cum ar fi cele

ale simbolismului luminii ("steaua", "soarele"), sau cele evocând călătoria pe ape nesigure către un pământ al făgăduinței, aducând în prim-plan "conducătorul", "cârmaciul", sau trimițând la corpusul biblic - "Viață veșnică -în fericire, în comunism!" (a se compara cu scrisoarea paulină către Tit 1.2).

În plan metafizic, Absolutul dictaturii, abuzând de ideea de Ordine, se substituie Absolutului Armoniei, în timp ce în plan social-politic se substituie consensului liber și avizat.

Dictatura este departe de a fi doar subiect de istorie, atâta vreme cât primii ani ai secolului 21 l-au anunțat tot ca un secol de confruntare de pe poziții de forță, revelator fiind titlul cărții din 1995 a lui Benjamin Barber - *Jihad vs McWorld* (McWorld fiind societatea de tip consumerist), două tiranii posibile într-un deficit de raționalitate. După un sfert de secol, confruntările geopolitice și practicile guvernamentale înclină mai mult societatea spre dictatură.

Etichete propagandistice ca "Axa Răului" și "Imperiul Răului" oferă o viziune apocaliptică și derutantă, la concurență cu producția cinematografică de gen.

Secolul 20, secol al dictaturilor, a fost un "secol blestemat", așa cum numea poetul Paul Fleming, contemporan al Războiului de 30 de ani, secolul 17, scriind unui prieten îndoliat de moartea fiului: [într-un asemenea secol] "îți pare chiar rău de a fi fost tată. Să mă bucur în durere [pentru fiul decedat] îmi cere cursul blestematului secol. Ar fi fost bine să fi fost deja mort".

Între aceste două veacuri, Lessing, în *Educația neamului omenesc* (1781), deși, cum mărturisește în scrisori, obosit de polemici istorice și literare, întristat de umilințe, nesigur de sine, mai are puterea să creadă într-o omenire perfectibilă, având în vedere că "nu este adevărat că linia cea mai scurtă este cea dreaptă". Înțelept sau naiv? Să-i acceptăm afirmația cel puțin ca ipoteză de lucru: suficient de înțelepți pentru ca naivitatea să nu ne facă de rușine, suficient

de naivi pentru ca înțelepciunea să crească și din inimă.

Cristi V. Andrei